

актов, сравниваются между собой употребление терминов «форма» и «виды», изучаются точки зрения некоторых научных работников в отношении применения этих понятий.

Ключевые слова: формы расчетов, сущность, законодательство.

Hirs J.A. Concept of «form» of calculations: essence and a position of the legislator. — Article.

Article is devoted category definition «the form of calculations» which is not opened in the current legislation and is a subject of discussions among scientific workers. Are analyzed position of regulatory legal acts, «form» and «kinds» are compared among themselves the use of terms, the points of view of some science officers concerning application of these concepts are studied.

Keywords: forms of calculations, essence, the legislation.

УДК 340.1+316.74

Хохлова І.В.,
здобувач Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Уточнено значення адміністративно-правового регулювання у процесі здобування громадянами вищої освіти. Надана характеристика правового регулювання в цілому, адміністративно-правове регулювання, як спеціалізованої складової правового регулювання та механізму, за допомогою якого здійснюється це регулювання. Розглянута роль правового регулювання у процесі здобуття громадянами вищої освіти.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, права громадян, вища освіта.

Велика кількість громадян з вищою освітою позитивно характеризує будь-яку сучасну державу. Оскільки наука постійно розвивається, а навколоїшній світ змінюється, основною рушійною силою розвитку є саме люди з вищою освітою в різних галузях діяльності. Тому держава в свою чергу зацікавлена в збільшенні кількості таких громадян, і в забезпечення цього вона здійснює ряд заходів спрямованих на гарантування прав громадян щодо здобуття вищої освіти, зокрема здійснює регулювання права людини на здобуття освіти в цілому, гарантує право на здобуття повної загальної середньої, професійно-технічної освіти всім громадянам та видою — людям за їх особистим бажанням.

Питання адміністративно-правового регулювання прав громадян на здобуття вищої освіти були предметом наукових досліджень Н.С. Ракні, В.І. Пальчи-550

кова, В.О. Боняк, О.Л. Войно-Данчишиної, С.Ю. Полякова, В.В. Головченка, А.П. Коренєва, В.М. Бевзенка, А.А. Стародубцева, С.В. Ківалова та багатьох інших науковців. Але, приймаючи до уваги складність досліджуваної проблеми вона ще залишається не зовсім дослідженою.

Метою цієї статті є уточнення значення адміністративно-правового регулювання у процесі здобування громадянами вищої освіти. Для досягнення поставленої мети варто охарактеризувати правове регулювання в цілому, адміністративно-правове регулювання, як спеціалізовану складову правового регулювання та механізм за допомогою якого здійснюється це регулювання. Розглянути роль правового регулювання у процесі здобуття громадянами вищої освіти.

«Регулювання» є необхідним явищем у суспільстві, що спрямоване на упорядкування, налагодження життєдіяльності держави та суспільства в цілому. Регулювання за значенням є дією яка може бути застосована у будь-якій сфері суспільства. Зокрема, регулювання може бути бюджетним, валютним, податковим, соціальним — в залежності від об'єкта на який спрямовано його дія. Регулювання може бути зовнішнім — виникає внаслідок дії на людину зовнішніх чинників та внутрішнім (саморегулювання) — виникає внаслідок внутрішніх переконань людини. При цьому як зовнішнє, так і внутрішнє регулювання відіграють значну роль в здобутті особою освіти. Зовнішнє здійснюється державою та сопутом, що оточує особу, а внутрішнє безпосередньо самою людиною, вихідчів із її світогляду, переконань та потреб. Це можуть бути як матеріальні потреби (наприклад потреба у грошових коштах: вищий рівень освіти — вищий дохід), так і духовні (нізнання, розширення світогляду, задоволення потребу у сприйнятті певних явищ тощо).

Багома місце у розвитку українського суспільства посідає правове регулювання освіти, оскільки воно є основним способом впливу держави на особу у процесі здобуття нею освіти.

Правове регулювання — це здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток [1, с.488]. На думку М.С. Кельмана та О.І. Мурашини «правове регулювання — це інструмент соціального управління, покликаний упорядковувати суспільні відносини, забезпечуючи реалізацію позитивних інтересів суб'єктів. У рамках цього процесу зустрічаються різноманітні перепони, що без своєчасного їх усунення знижують ефект правового регулювання» [2, с.404]. Дещо простіше визначення правового регулювання дає П.М. Рабінович, на його думку правове регулювання — це здійснюваній державою за допомогою юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування [3, с.165]. Варто зазначити, що останнє визначення є не тільки простішим для сприйняття і розуміння, а і більш точно відображає суть правового регулювання вонь також з найбільш поширеним серед теоретиків та відповідає позитивістському (домінуючому в континентальній правовій системі) трактуванню права.

Правове регулювання є одним із видів соціального регулювання, тобто регулювання, що здійснюється внаслідок впливу на особу соціальних норм, зокрема правових та моральних. Саме правове регулювання є чинником, що впливає на поведінку осіб під час реалізації ними права на освіту, оскільки воно здійснюється

ся за допомогою правових норм та інших юридичних засобів закріплення державою в законах та нормативно-правових актах. Правове регулювання є основним інструментом здійснення державою адміністративно-правового управління у сфері освіти. На думку В.В. Головченко: «Ефективність законодавства, яку розуміємо як відношення результату правового регулювання до його цілі, складається із системи реальних актів застосування закону, в якому втілені певні соціальні проблеми, цілі, функції державних структур, права та обов'язки громадян, посадових осіб. Мета актів застосування закону (його лін) — правове регулювання в межах певного часового інтервалу на певній території» [4, с.41].

Правове регулювання є зовнішнім регулюванням, яке має обмежений обсяг охоплення, тобто не виліває на особисту поведінку людини щодо явищ соціально-особистого характеру таких, наприклад, як дружба, любов та інше. Отже, регулювання освіти може здійснюватися двома шляхами: по-перше — правове регулювання, як зовнішнє регулювання, що здійснюється державою з метою формування освітнього суспільства; по-друге — саморегулювання, як внутрішнє переконання особи у пізнанні нового або у здобутті нею вищого освітнього рівня. Загалом потрібно розглядати правове регулювання, як дію яка здійснюється державою в суспільстві для врегулювання певних відносин.

Правове регулювання освіти в Україні застосовується двома способами: способом дозволення, тобто особа на свій власний розсуд обирає яку освіту її здобувати, і чи здобувати її взагалі (частина друга ст. 35 Закон України «Про освіту» встановлює повну загальну середню освіту обов'язковою для всіх громадян [5]), та способом зобов'язання, тобто особа зобов'язана здобути певний мінімальний рівень освіти. Правове регулювання освіти способом дозволення в Україні закріплюється у ст. 53 Конституції України [6]. Правове регулювання освіти способом зобов'язання в Україні закріплюється в частині другій ст. 35 Закону України «Про освіту» [5]. Безпосередньо до вищої освіти застосовується правове регулювання способом дозволення.

При розгляді правового регулювання прав громадян на освіту, варто зазначити, що в залежності від галузі права в якій воно застосовується його можна розрізняти, як цивільно-правове, адміністративно-правове, регулювання трудових відносин і тому подібне. Щодо адміністративно-правового регулювання, то воно відіграє важливу роль в забезпеченні прав громадян на вищій освіті, оскільки воно здійснюється за допомогою цілої системи адміністративно-правових засобів з метою упорядкувати відносини між суб'єктами адміністративного права.

Адміністративно-правове регулювання нещо відрізняється від поняття «правове регулювання», оскільки має вужчі межі вільну і спрямовану на конкретне коло суб'єктів. Тобто по суті воно є більш вужчим поняттям, спрямованим на упорядкування відносин в сфері державного управління. В юридичній літературі чітко визначення «адміністративно-правового регулювання» рідко зустрічається, але досить часто вживайється. Так, російський правник А.П. Коренев визначає адміністративно-правове регулювання як процес поєднаного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин. Сутність адміністративно-

правового регулювання полягає в упорядкуванні управлінських відносин, в установленій за допомогою норм адміністративного права, юридичних прав та обов'язків учасників цих відносин [7, С.42-44]. На думку В.М. Бевзенко, адміністративно-правове регулювання є похідною категорією щодо загального правового регулювання, його галузевим різновидом. Слід зазначити, що на специфіку правового регулювання, а відповідно й на специфіку адміністративно-правового регулювання, впливають елементи суспільних відносин, такі як правовий статус суб'єктів, особливості об'єктів [8, с.163].

Важливим чинником, на якому ґрунтуються адміністративно-правове регулювання освіти в Україні, що здійснюється державою, є засади, які покладено в основу процесу здобуття особою освіти. Загалом ці засади можна поділити на загальні, які встановлені законодавством та є необхідними і невід'ємними у процесі здобуття освіти, наприклад — демократизм, гуманізм взаємовога між націями, і на спеціальні, до яких слід віднести саме адміністративно-правові засади, оскільки здобуття громадянами освіти, певажно, чи то загальної середньої, вищої, або професійно-технічної з процесом, який тісно пов'язаний з відносинами держава — громадянин, тобто простіше кажучи, з адміністративно-правовими відносинами.

Спеціальні засади варто характеризувати не як загально-правові, а як спеціально-правові, у даному випадку — адміністративно-правові. До них слід віднести такі вагомі та невід'ємні засади, як нерозривність відносин між державою та громадянами у процесі здобуття освіти, добровільності здобуття освіти і в той же час обов'язковості. Не слід забувати і про таку адміністративно-правову засаду, як централізованість освіти.

Потрібно розуміти, що без адміністративно-правового регулювання здобуття громадянами вищої освіти є практично не реальним, оскільки за рахунок державного фінансування відбувається діяльність державних та комунальних вищих навчальних закладів. Відповідно до статті 64 Закону України «Про освіту» Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад можуть фінансувати вищі навчальні заклади державної форми власності відповідно до програм соціально-економічного розвитку регіонів [5], а також встановлюють обсяги бюджетного фінансування закладів освіти, установ, організацій системи освіти, що є комунальною власністю, та забезпечують фінансування інтрат на їх утримання; забезпечують розвиток мережі закладів освіти й установ, організацій системи освіти, зміщення їх матеріальної бази, господарське обслуговування, здійснюють соціальний захист працівників освіти, дітей, учнівської і студентської молоді, створюють умови для їх виховання, навчання й роботи відповідно до нормативно-матеріально-технічного та фінансового забезпечення; організовують обсл. дітей дошкільного й школиного віку; контролюють виконання норм під час навчання дітей у закладах освіти; вирішують питання, пов'язані з опікою та піклуванням про неповнолітніх, які залишилися без піклування батьків, дітей-сиріт, захист їх прав, надання матеріальної та іншої допомоги; створюють належні умови за місцем проживання для виховання дітей, молоді, розвитку здібностей, задоволення їх інтересів; забезпечують у сільській місцевості регу-

лярне безкоштовне підвезення до місця навчання й дому дітей дошкільного віку, учнів та педагогічних працівників; організовують професійне консультування молоді та продуктивну працю учнів; визначають потреби, обсяги й розробляють пропозиції щодо державного замовлення на підготовку робітничих кадрів для регіону. Щодо приватних вищих навчальних закладів (це також стосується і державних і комунальних), то без адміністративно-правового регулювання не залишаються такі питання, як затвердження програм соціально-економічного розвитку регіонів, які безпосередньо впливають на здобуття вищої освіти громадянами, встановлення місцевих пільг та допомоги студентам, тощо.

Право на вищу освіту забезпечується з боку держави розташованою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та комунальній формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти; відкритим характером освіти, створенням умов для вільного вибору профілю навчання відповідно до здібностей та інтересів громадянині; різними формами навчання – очною (денною), вечірньою, заочною (дистанційною), а також екстернатом та педагогічним патронажем [9, с.265]. Отже, держава, через вищі навчальні заклади (суб'єкти) впливає на право громадян на здобуття вищої освіти, як на об'єкт адміністративно-правового регулювання.

Не обходить стороною державне регулювання і адміністративно-правових відносин між громадянами та органами виконавчої влади, що здійснюють управління освітньою діяльністю, а також з органами законодавчої влади, прямими доказами чого є: закріплення загальної середньої освіти, як обов'язкової, розрізнення та впровадження нормативно-правових актів, які регулюють освітню діяльність, впровадження загальнодержавних освітніх програм.

З метою дійснення чіткого управління у різних галузях суспільної діяльності, у тому числі і у сфері освіти, держава застосовує механізм правового регулювання. Механізмом правового регулювання називають систему взаємозв'язків юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання. Механізм правового регулювання – це спосіб функціонування єдиної системи правового регулювання, який розкривається через взаємозв'язки між її складовими елементами [10, с.108]. Дещо відмінне визначення механізму правового регулювання дають В.Д. Ткаченко, Е.Б. Ручкін, «механізм правового регулювання може бути визначений як система послідовно організованих юридичних засобів (явниць), за допомогою яких досягаються цілі правового регулювання» [11, с.413].

Варто розглядати механізм адміністративно-правового регулювання у сфері освіти, як явище в основі якого лежать такі елементи як адміністративно-правові норми та застосування цих норм. На думку С.В. Ківалова, обов'язковим елементом механізму адміністративно-правового регулювання виступають адміністративно-правові норми, тобто правила повеління, які встановлюються чи санкціонуються державою і обов'язковими для виконання. Також важливо складовою механізму адміністративно-правового регулювання є адміністративно-правові відносини [12, с.16].

Адміністративно-правові норми є первинними елементами адміністративно-регулювання суспільних відносин у сфері освіти. В системі адміністративно-

правового регулювання правовим відведене центральне місце, оскільки їх відсутність негайно призводить до неспособності функціонувати всієї системі діяльності адміністративного права.

Важливо складовою системи адміністративно-правового регулювання є застосування норм права, оскільки від якості і правильності їх застосування залежить кінцевий результат адміністративно-правового впливу. Суб'єкт застосування права повинен мати відповідні юрисдикційні повноваження, володіти високою українською культурою, необхідними знаннями у сфері права та інших галузях наукових знань [13, с.83].

Не слід обходити стороною і таку складову механізму адміністративно-правового регулювання, як адміністративно-правові відносини, адже саме вони відіграють важому роль у процесі реалізації громадянами прав на здобуття вищої освіти. Так, в першу чергу, вони виникають між закладами вищої освіти та органами державної та/або місцевої влади, а також з громадянами (студентами). Взагалі варто охарактеризувати вищі навчальні заклади як суб'єкт адміністративно правових відносин та зупинитися на відносинах, що виникають у процесі реалізації громадянами права на вищу освіту.

Виходячи з цинкезначченої можна зробити висновок, що право громадян на вищу освіту як об'єкт адміністративно-правового регулювання виникає з моменту досягнення особою певних встановлених законодавством умов та може реалізуватися лише при взаємодії з суб'єктами адміністративно-правових відносин. Право на здобуття вищої освіти не є природним, виникає вони під впливом зовнішніх чинників, і реалізується його дією складіште, для чого потрібно виконати певні вимоги. Щодо зв'язку права на вищу освіту з адміністративним правом, то вони є нерозривно пов'язані, оскільки воно реалізується в закладах освіти, які підзвітні та підконтрольні органам державної та місцевої влади. До того ж, результатом реалізації особами права на вищу освіту є диплом державного зразка. Як підсумок реалізувати право на вищу освіту оминувши адміністративно-правове регулювання не можливо.

Список літератури:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Скакун О. Ф. – Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
2. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: Підручник / Кельман М.С., Мурашин О. Г. – К.: Кондор, 2006. – 477 с.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії правата держави: навч. посібник / Рабінович П. М. – Вид. 9-е, зі змін. – Л.: Край, 2007. – 188 с.
4. Головченко В. В. Науково-методичні засади вивчення та оцінки ефективності законодавства / Головченко В. В. // Законодавство: проблеми ефективності. – К.: Наукова думка, 1995. – 231 с.
5. Про освіту: Закон України // Відомості Верховної ради України. – 1996. – № 21. – Ст. 84.

6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — Ст. 141.
7. Коренев О. П. Адміністративне право Росії: Підручник / Коренев О. П. — М.: Щтг-М, 1999. — Ч. 2 — 280 с.
8. Бевзенко В. М. Сутність та поняття адміністративно-правового регулювання / Бевзенко В. М. // Вісник господарського судочинства. — 2006. — № 3. — С. 166.
9. Конституція України: науково-практичний коментар / під ред. Тацій В.Я. — Х.: Право, 2003; — 805 с.
10. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. / Волинка К. Г. — К.: МАУП, 2003. — 240 с.
11. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів 3-14 юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченко, О. В. Петришина. — Харків: Право, 2002. — 432 с.
12. Ківалов С. В. Адміністративне право України / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. — Одеса: Юридична література, 2002. — 312 с.
13. Личченко І. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері захисту права власності / І.Личченко // Вісник Львів УНТУ: Серія юридична. — 2008. — Вип. 46. — с. 81-87.

Хохлова І.В. Адміністративно-правове регулювання прав громадян на отримання вищого освічення. — Стаття.

Уточнено значення адміністративно-правового регулювання в процесі сонcкания громаданами вищого освічення. Представлено характеристику правового регулювання в целом, адміністративно-правове регулювання, як специалізованої складової правового регулювання та механізма, з помошю якого осуществляється це регулювання. Рассмотрена роль правового регулювання в процесе отримання громаданами вищого освічення.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, права громадян, вищє освічення.

Hohlova I.V. Regulation of the rights of citizens on higher education reception. — Article.

Value of administrative-legal regulation in the course of competition by citizens of higher education is specified. The characteristic of legal regulation as a whole, is administrative-legal regulation, as a specialized component of legal regulation and the mechanism with which help this regulation is carried out is presented. The role of legal regulation in the course of reception by citizens of higher education is considered.

Keywords: administrative-legal regulation, the rights of citizens, higher education.

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Проаналізовано загальні питання сутності та змісту доказування в справах про адміністративні правопорушення. Звернуто увагу, що за своєю сутністю воно виступає формою пізнання дійсності, а зміст його складає діяльність відповідних суб'єктів із збирання, дослідження, оцінки, використання доказів. Відмічено, що одним з напрямків вдосконалення доказування в справах про адміністративні правопорушення є нормативне включення у цю діяльність суміжних методів, форм та засобів пізнання.

Ключові слова: доказування, діяльність, справи про адміністративне правопорушення.

Виконанням завдань, взятих на себе державою перед особою, пов'язується із створенням відповідної системи гарантій, серед яких центральні місце посідають саме правові гарантії, як форма опосередковання інших їх видів або самостійний правовий засіб захисту та охорони прав, свобод та законних інтересів особи. І в цьому контексті слід відмітити, що найбільш актуальним є забезпечення цих складових правового статусу особи, є питання, яке стосується сфери правозастосування, у тому числі сфері адміністративно-юрисдикційної діяльності державних органів та їх посадових осіб по застосуванню заходів адміністративного примусу. Реалізація останнього повинна відбуватися на ґрунті дотримання принципу первинності права та забезпечення обґрунтованості та законності його застосування. Саме такий підхід знайшов своє відображення в положеннях Концепції реформи адміністративного права, приписах Указу Президента України «Про заходи щодо подальшого змінення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» від 18 лютого 2002 р. Це вказує на необхідність вдосконалення цього аспекту діяльності правозастосовних органів, де одним із самостійних напрямків виступає вдосконалення доказування в справах про адміністративне правопорушення.

Питанням юридичного доказування, у тому числі в адміністративному праві, присвячено значну увагу, вони досліджувалися як в загальніх, так і в спеціальною юридичних дослідженнях. Так, їх досліджували зокрема В.Б. Авер'янов, С.С. Алексеєв, Д.М. Бахрах, Р.С. Бєлкін, Є.В. Долін, В.Я. Дорохов, П.С. Елькінд, С.В. Курільов, І.О. Лушківська, О.В. Петришин, В.П. Петков, Д.В. Приймаченко, М.С. Строгович, А.Н. Трайні, Г.О. Тумаців, Ф.Н. Фатієвін, В.К. Шкарупа та ін. Вітчизняні вчені в цій сфері оприлюднили змістовний теоретичний фундамент, що став основою для розробки та прийняття низки нормативно-правових актів, які в тому чи іншому аспекті регламентують юридичне доказування в правозастосовній сфері. Але, ті чи інші теоретичні напрацювання з розвитком правової